

УДК 342.9

*Михальський О. О.,
аспірант Науково-дослідного
інституту публічного права*

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті, на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм законодавства, з'ясовується динаміка розвитку протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. Визначається сутність такої важливої правової категорії як інтелектуальна власність. Визначаються причини та умови, які сприяють виникненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності в Україні, а також окреслюються можливі шляхи подолання детермінантів правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Ключові слова: протидія правопорушенням в сфері інтелектуальної власності; інтелектуальна власність; причини та умови; детермінанти правопорушень.

В статті на основі аналізу наукових поглядів учених та норм законодавства, вивчається динаміка розвитку протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. Визначається сутність такої важливої правової категорії як інтелектуальна власність. Визначаються причини та умови, які сприяють виникненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності в Україні, а також окреслюються можливі шляхи подолання детермінантів правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Ключевые слова: протидія правопорушенням в сфері інтелектуальної власності; інтелектуальна власність; причини та умови; детермінанти правопорушень.

Постановка проблеми. В основу національного адміністративно-правового законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності покладено вимоги міжнародних конвенцій, їх принципів і основ ринкової економіки. Однак, стан боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності в нашій державі не відповідає вимогам сьогодення. Зарубіжний досвід показує, що інтелектуальна діяльність стає визначальною і вирішальною рушійною си-

лою будь-якого розвитку. Передусім вона визначає стратегію і тактику соціально-економічного прогресу будь-якої країни. Впродовж багатьох років Україна входить до числа перших десяти держав світу з найвищим рівнем правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Вказане вище свідчить про те, що зазначена сфера має багато проблем, які потребують негайного вирішення. Однак, досягти цього неможливо без проведення змістовного історико-правового ана-

лізу протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в нашій країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблеми захисту права інтелектуальної власності досліджували такі науковці, як: Ю. Г. Матвеев, В. І. Жуков, С. Д. Волошко, Н. М. Мироненко, В. М. Крижна, Г. А. Андрощук, В. О. Жаров, О. Д. Святоцький, Г. В. Корчевний, О. М. Тропіна та інші. Незважаючи на таку велику кількість наукових пошуків, доводиться констатувати, що на сьогодні, відсутній комплексний підхід щодо аналізу історико-правового досвіду протидії правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Постановка завдання. Саме тому метою статті є історико-правовий аналіз протидії правопорушенням в сфері інтелектуальної власності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Така правова категорія як “інтелектуальна власність” виникла у процесі тривалої практики юридичного закріплення за певними особами їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності у сфері науки, виробництва, мистецтва та літератури. У науковій термінології дане поняття використовується з 50-х років ХХ ст. і включає в себе три основні елементи, що становлять певну діалектичну єдність, а саме: інтелектуальний продукт або продукт розумової, інтелектуальної праці, інтелектуальна власність, і нематеріальний актив [1]. Отже, інтелектуальна власність – це виключні права на результати людської розумової діяльності. Поняття інтелектуальної власності було введене Конвенцією про створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 р. [2, с. 221].

До 1991 року в Україні, як і у всьому колишньому СРСР, були відсутні спеціальні закони про охорону інтелектуальної власності, а правове регулювання відносин у цій сфері забезпечувалося в основному підзаконними актами. Виключеннями були розділ IV – “Авторське право” і розділ “Винахідницьке право” Цивільного кодексу УРСР, а також “Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції”, затверджене постановою РМ СРСР від 21.03.1973 року [3, с. 189]. З проголошенням Незалежності, в Україні загострилось питання щодо створення власної законодавчої бази, оскільки багато суспільних відносин знаходились поза полем правового регулювання, в тому числі відносини в сфері інтелектуальної власності. Вже у 1991 році були прийняті перші закони які сприяли протидії правопорушенням в сфері інтелектуальної власності. До таких законів, слід віднести, Закони України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, “Про власність” [4], які у свою чергу визначають, що експорт та імпорт в Україні з порушенням прав інтелектуальної власності забороняється; перелік об’єктів інтелектуальної власності, тощо [3]. Однак, законодавець, так і не створив спеціальний закон, який би визначав основні засади запобігання та протидії правопорушенням в сфері інтелектуальної власності.

У 1993 році Верховною Радою України було прийнято Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”, передумовою прийняття цього нормативно-правового акту стало те, що власники прав на знаки для товарів і послуг бажали захистити свої права, оскільки багато підприємців створювало продук-

цію під “чужою” торговою маркою, тим самим порушуючи права в сфері інтелектуальної власності [5]. Крім того, даний закон визначав права власників, способи захисту порушених прав, тощо. Наслідки порушення норм вказаного закону знайшли своє відображення у Кодексі України про Адміністративні правопорушення України, а саме в Ст. 164-3 Недобросовісна конкуренція, відповідно до диспозиції цієї статті “Незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені”, – тягне за собою адміністративну відповідальність [6, с. 130].

Слід зазначити, що після набуття Україною статусу незалежної держави, Верховна Рада України, приймала дуже багато законів, які містили норми, що визначали певне коло прав власників на захист, а також порядок захисту порушених прав в сфері інтелектуальної власності. Так, до прикладу, Закон України “Про охорону прав на сорти рослин”, визначав порядок захисту порушених прав в сфері інтелектуальної власності на сорти рослин, а також, порядок захисту порушених прав, тощо [7]. Передумовами прийняття цього закону виступала потреба у захисті особистого немайнового права авторства на сорти рослин. Багато правопорушень відбувалось у сфері інтелектуальної власності, а саме, привласнення авторства на ті чи інші сорти рослин. Даний склад правопорушення також знайшов своє відображення в Кодексі України про Адміністративні правопорушення, а саме у Ст. 51-2, відповідно до диспозиції цієї статті “Незаконне викорис-

тання об’єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп’ютерні програми, бази даних, наукового відкриття, винаходи, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо)” [6, с. 34].

При проведені історико-правового аналізу необхідно звернути увагу на зміст статей Договору про патентну кооперацію, що був прийнятий Дипломатичною конференцією у червні 1970 року. У грудні 1991 року Верховною Радою України був ратифікований даний договір відповідно до якого Міжнародне об’єднане бюро по охороні інтелектуальної власності приймає заявки на охорону прав на об’єкти інтелектуальної власності та у разі позитивної відповіді захищає порушені права тим самим здійснюючи протидію правопорушенням у сфері інтелектуальної власності [8].

У 1994 році в Україні активно впроваджувалась нормативно-правова база щодо охорони інтелектуальної власності в окремих сферах суспільного буття. Так у грудні був прийнятий Закон України “Про авторське право і суміжні права” [9], який визначав охорону авторського права на частину твору, суб’єктів та об’єкти авторського права, тощо. Також, був прийнятий Закон України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, який визначив умови надання правової охорони прав на винаходи і корисні моделі [10]. У 1994 році постало питання щодо захисту прав на промислові зразки, у зв’язку з чим Верховною Радою України у грудні

цього ж року було прийнято Закон України "Про охорону прав на промислові зразки", який визначив низку питань в захисті прав на промислові зразки, а саме, способи захисту порушених прав та умови надання правової охорони, тощо [11].

Важливим кроком у протидії правопорушенням в сфері інтелектуальної власності стало прийняття у черні 1996 року Основного Закону нашої держави, а саме Конституції України, в якій було визначено основні засади забезпечення гарантій та захисту прав в сфері інтелектуальної власності [12]. У цьому ж році постановою Кабінету Міністрів України «Про Концепцію адаптації законодавства до законодавства Європейського Союзу» від 16.09.1996 р. № 1496, було передбачено поетапне приведення національного законодавства (включаючи законодавство яке стосується інтелектуальної власності) у відповідність із правовими нормами, що діють в країнах Європейського Союзу [13].

На початку XXI сторіччя, серйозної уваги потребувала проблематика захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності на митному кордоні України. У зв'язку з чим у липні 2002 року, Верховна Рада України прийняла Митний Кодекс України, ряд статей якого було спрямовано на регулювання відносин, пов'язаних із переміщенням товарів, на які поширюються права інтелектуальної власності, через митний кордон України [14]. В даному Кодексі було створено спеціальний розділ, який сприяв захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України. У нормах цього розділу визначався: порядок митного контролю і митного оформ-

лення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності; митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності; призупинення митного оформлення товарів на підставі даних митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності; взаємодія митних органів з іншими органами державної влади у сфері захисту права інтелектуальної власності, тощо [15, с. 172-182]. Відзначимо, що вказаний нормативно-правовий акт позитивним чином сприяв протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності на митній території України.

Однак, Митний Кодекс 2002 року також мав багато недоліків, у зв'язку з чим, Верховною Радою України у березні 2012 року був прийнятий новий Митний Кодекс, який покращив правове регулювання окремих питань. Наприклад, щодо питань пов'язаних з притягненням до адміністративної відповідальності порушення митних правил у новому кодексі покращилось. Також, до позитивних змін необхідно віднести те, що рішення про конфіскацію товарів і транспортних засобів буде прийматися виключно судом [16].

Слід також зазначити, що у березні 2000 р. було прийнято Закон України "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм", спрямований на захист інтересів виробників, розповсюджувачів і користувачів цього виду продукції [17]. Прийняття вказаного нормативно-правового акту обумовлювалось тим, що постала нагальна необхідність захисту прав на інтелектуальну власність даних об'єктів, тому що в Україну почали активно імпортувати примірники аудіовізуальних творів і фонограм, що у свою

чергу почало породжувати правопорушення в сфері інтелектуальної власності, а саме фальсифікація та "піратство".

У зв'язку з чим Державним департаментом інтелектуальної власності у тісній співпраці з Міністерством внутрішніх справ, Державною податковою адміністрацією, Державною митною службою, Службою безпеки України було проведено серію оперативних заходів стосовно виявлення та знешкодження джерел ввезення, вивезення, виготовлення і розповсюдження контрафактної аудіо та відеопродукції. Розроблено плани заходів щодо активізації боротьби з фальсифікацією та "піратством". Запроваджено ряд організаційних заходів щодо маркування примірників аудіовізуальних творів та фонограм: створено Єдиний реєстр одержувачів контрольних марок, власними силами розроблено й організовано виробництво трьох видів контрольних марок, яких у 2000 р. було видано понад 5 мільйонів [18, с. 8].

Важливою подією у захисті прав в сфері інтелектуальної власності стало прийняття Верховною Радою України кодифікованого нормативно-правового акту, а саме Цивільного Кодексу України, в четвертій книзі якого визначаються загальні положення права інтелектуальної власності загалом, та зокрема права на різні об'єкти в сфері інтелектуальної власності, порядок відновлення та захисту порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності [19].

У травні 2011 року у Мінську, Радою голів урядів Співдружності Незалежних Держав було прийнято рішення про Перелік заходів у сфері

протидії правопорушенням в галузі інтелектуальної власності з супроводу етапів реалізації Стратегії економічного розвитку Співдружності Незалежних Держав на період до 2020 року. До основних заходів у сфері протидії правопорушенням в сфері інтелектуальної власності цим рішенням віднесено: розробку та введення в дію технічний засобів захисту об'єктів авторського права, створення незалежних експертних підрозділів, розробка методичних вказівок по розслідуванню цих правопорушень, фінансування сумісних заходів, здійснення співпраці у підготовці кадрів, проведення сумісних дослідів на теми: методика розслідування, особливості судового розгляду, проведення експертиз, проведення науково-практичних конференцій [20].

Важливим кроком у протидії правопорушенням в сфері інтелектуальної власності стала ратифікація Угоди про співробітництво у сфері правової охорони й захисту інтелектуальної власності та створення Міждержавної ради з питань правової охорони й захисту інтелектуальної власності, у якій було визначено основи міжнародного співробітництва у протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. Рада регулює координацію спільної діяльності держав - учасниць Угоди зі створення, розвитку та удосконалення механізмів правової охорони й захисту інтелектуальної власності, розвитку науково-технічного, торговельно-економічного та соціально-культурного співробітництва, здійснення спільних дій із запобігання правопорушенням, виявлення та припинення їх у сфері інтелектуальної власності [21].

З 5 по 7 червня 2012 року в м. Чолпон-Ата Киргизької Республіки відбулося перше засідання Міждержавної ради з питань правової охорони і захисту інтелектуальної власності (Міждержавна рада), а також Регіональний семінар Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності «Роль інтелектуальної власності для інноваційного розвитку: розробка стратегій у сфері інтелектуальної власності». Делегацію України на цьому представницькому форумі очолював заступник Голови Державної служби інтелектуальної власності України Володимир Дмитришин, який виступив перед учасниками з презентацією на тему: «Розвиток національної стратегії з інтелектуальної власності як основи інноваційної моделі економіки». Учасників засідання Міждержавної ради було проінформовано про реалізацію Україною Переліку заходів у сфері протидії правопорушенням у галузі інтелектуальної власності для супроводження етапів реалізації Стратегії економічного розвитку Співдружності Незалежних Держав на період до 2020 року, про хід виконання роботи в рамках Проекту щодо випуску регіонального патентно-інформаційного продукту країн Співдружності Незалежних Держав на CD-ROM, про вжиті Україною заходи щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. Програма Регіонального семінару Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності включала обговорення питань щодо ролі інтелектуальної власності для економічного розвитку країн, сучасних викликів Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності; інструментів Всесвітньої Організації Інтелектуальної

Власності для країн з перехідною економікою; національних стратегій з інтелектуальної власності, побудови інноваційної інфраструктури, заснованої на інтелектуальній власності; сучасної ролі відомств з інтелектуальної власності в забезпеченні правової охорони й захисту інтелектуальної власності; перспектив діяльності Міждержавної ради [22].

Однак, у 2014 році, відносини між Україною та Російською Федерацією, загострилися, причинами чого була анексія Автономної Республіки Крим, та інші дії, які спричинили погіршення взаємовідносин між державами. Українська сторона нотою Міністерства закордонних справ України від 19.03.2014 року заявила про припинення голосування в Союзі Незалежних Держав, відповідно, починаючи з квітня 2014 року, співробітництво України в рамках Союзу Незалежних Держав звелось до мінімуму. Україна також вийшла з низки багатосторонніх угод в рамках Союзу Незалежних Держав та припинила членство у багатьох органах галузевого співробітництва [23].

Висновки. Отже, здійснивши історико-правовий аналіз правового регулювання протидії правопорушенням в сфері інтелектуальної власності необхідно відмітити, що на сьогодні існує чимала кількість законів, та підзаконних нормативно-правових актів, які в тій чи іншій мірі протидіють правопорушенням та захищають права осіб в сфері інтелектуальної власності. Велика кількість таких актів зумовила необхідність їх систематизації, що в свою чергу сприятиме ефективній та якісній протидії правопорушенням у сфері, що розглядається. А відтак вважаємо необхідним та доцільним

прийняти єдиний нормативно-правовий акт, який би визначив основні засади протидії правопорушенням в сфері інтелектуальної власності в Україні.

Список використаних джерел

1. Бутнік-Сіверський О. Б. Економіка інтелектуальної власності. Київ: ІВП, 2004. 296 с.
2. Юридичні терміни. Тлумачний словник/ В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. 2-ге вид., стереотипне. Київ: Либідь, 2004. 320 с.
3. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Литвинчук Л. І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 276 с.
4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 29. Ст. 337. URL.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
5. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993, № 3689-ХІІ / Відомості Верховної Ради України. 1994. № 7. URL.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 7 груд. 1984 р. (зі змінами та доповн.). Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122. URL.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
7. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квіт. 1993 р. № 3116-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 21. Ст. 218. URL.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3116-12>.
8. Договір Про патентну кооперацію: Міжнародний договір від 19 черв. 1970 р. URL.: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/895_001.
9. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64. URL.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
10. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1994. №7. Ст. 32. URL.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
11. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 7. Ст. 34. URL.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>.
12. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
13. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.1996 р. №1496. URL.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-п>
14. Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: Угода, Міжнародний документ від 15.04.1994 р. URL.: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_018.
15. Митний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 38–39. Ст. 288 URL.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92-15> (втратив чинність).
16. Митний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552. URL.: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

17. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм: Закон України від 23.03.2000 р. № 1587-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 84. Ст. 183. URL.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1587-14>.

18. Жаров В. О. Проблеми охорони інтелектуальної власності в Україні. Українське комерційне право. К.іів. №1. 2001.

19. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

20. Рішення «Про перелік заходів у сфері протидії правопорушенням в галузі інтелектуальної власності з супроводу етапів реалізації Стратегії економічного розвитку Співдружності Незалежних Держав на період до 2020 року» від 19.05.2011. URL.: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_o20.

21. Угода «Про співробітництво у сфері правової охорони й захисту інтелектуальної власності та створення Міждержавної ради з питань правової охорони й захисту інтелектуальної власності» від 19.11.2010. URL.

22. Україна звітувала про протидію правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. URL.: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245292892&cat_id=248446163

23. Участь України у СНД. URL.: <http://cid.mfs.gov.ua/ua/ukraine-cis/cooperation>.

O. Mykhalskyi,

*Postgraduate of the Scientific and Research
Institute on Public Law*

HISTORIC-LEGAL ANALYSIS OF COUNTERING OFFENCES RELATED TO THE INTELLECTUAL PROPERTY IN UKRAINE

It is determined that the state of combating the infringements in the sphere of intellectual property in our country does not meet the requirements of the modern society. Foreign experience shows that intellectual activity becomes more and more decisive driving force of any development. First of all, it defines the strategy and tactics of social and economic progress of any country. For many years, Ukraine has been one of the top ten countries in the world with the highest level of the intellectual property offenses. It is clear that this sphere has many problems to be resolved immediately. However, it is impossible to achieve this without the meaningful historical and legal analysis of counteraction to the offenses in the sphere of intellectual property in our country.

The historical aspect of the legal regulation of combating the infringements in the sphere of intellectual property has been analyzed. It has proved that there are a lot of laws, legal and normative acts, which contribute to counteract such offences and protect the rights of individuals in the sphere of intellectual property. A large number of such acts led to the need for their systematization, which would promote effective and qualitative counteraction to the offense, as well as justify the necessity and expediency of adopting a single legal act that would define the main principles of countering the infringements in the sphere of intellectual property in Ukraine.

It was clarified that the adoption of the Law of Ukraine "On Distribution of Copies of Audiovisual Works and Phonograms" aimed at protecting the interests of producers, distributors and users of such products was conditioned by the urgent

need to protect the intellectual property rights of those objects. Therefore, Ukraine began to import actively the copies of audiovisual works and phonograms, which made the basis for committing delinquencies in the sphere of intellectual property, namely, falsification and "piracy".

Key words: *combating violations of intellectual property; intellectual property; causes and conditions determinants of crime.*

Надійшла до редакції 11.10.2017